

STÁRNOUCÍ POPULACE OSTRAVY – SOUČASNÝ STAV A OČEKÁVANÝ VÝVOJ

Oldřich Solanský

Abstrakt

Uvedený příspěvek je stručnou analýzou současného stavu populace v Ostravě a výhledem věkového složení obyvatel tohoto města do roku 2050.

Autor přehledně sumarizuje ukazatele populačního vývoje v Ostravě v letech 1900 až 2007, přičemž akcentuje především záporné migrační saldo. Poté se zabývá hlavně změnami ve věkové struktuře obyvatel ČR a Ostravy. Hlavní pozornost věnuje prognóze vývoje struktury obyvatel v Ostravě do roku 2050 – dle střední varianty vývoje.

Příspěvek má sloužit jako jeden z podkladů pro komunitní plánování v Ostravě.

Abstract

The presented report is a brief analysis of the present state of the population in the city of Ostrava and also a perspective of the age composition of this city until 2050.

The author summarises digestedly the indicators of the progress of the population in Ostrava between the years 1900 and 2007, and at the same time he accentuates the negative migration balance in particular. Secondly, he deals mainly with the changes in the age composition of the inhabitants of the Czech Republic and the city of Ostrava. The chief focus is on the prognosis of the progress of the population structure in the city of Ostrava until 2050 – according to the middle variety of the progress.

The report is to serve as one of the background papers for the community planning in the city of Ostrava.

Klíčová slova

Populační vývoj, migrační saldo, natalitní vlna, věková struktura, prognóza vývoje věkového složení obyvatelstva

Keywords

Progress of the population, migration balance, natality wave, age composition, prognosis of the progress of the age composition of the population

1. Ukazatele populačního vývoje v Ostravě v letech 1900 až 2007

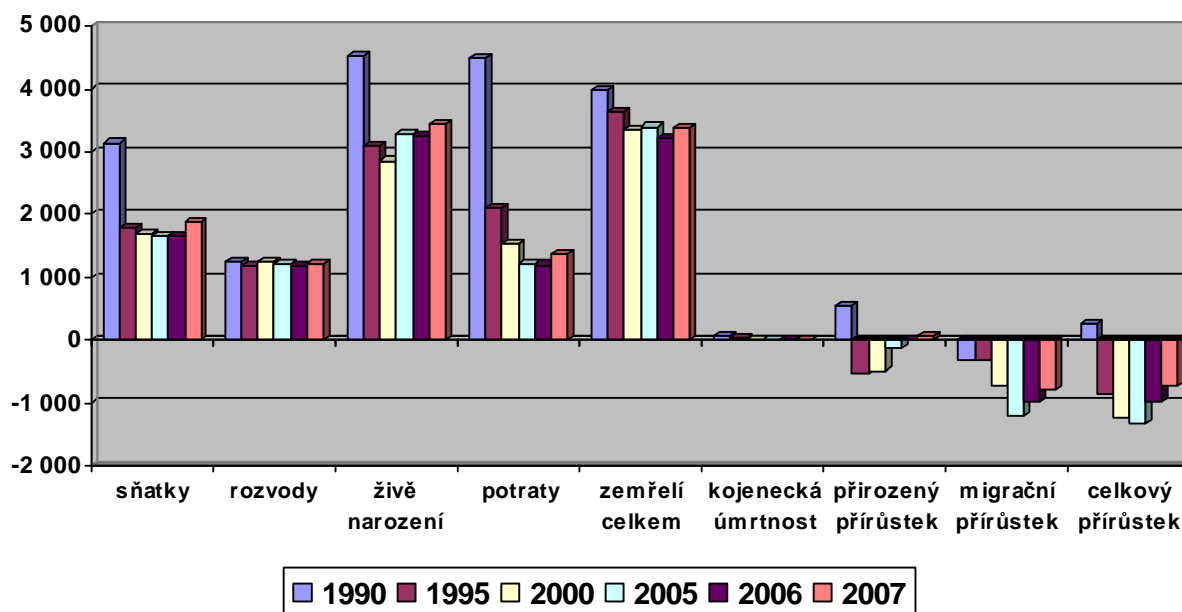
Přehled základních ukazatelů populačního vývoje v Ostravě od roku 1990 po současnost přehledně ukazují následující tabulka a graf.

Tabulka č. 1: Ukazatele populačního vývoje v Ostravě od roku 1990

Absolutní údaje	OSTRAVA					
	1990	1995	2000	2005	2006	2007
Sňatky	3 138	1 794	1 692	1 653	1 652	1 896*
Rozvody	1 245	1 182	1 241	1 224	1 193	1 208*
Živě narození	4 516	3 098	2 853	3 269	3 241	3 431
Potraty	4 498	2 099	1 527	1 225	1 197	1 366*
Zemřelí celkem	3 970	3 627	3 342	3 393	3 233	3 364
Kojenecká úmrtnost	62	36	17	16	10	9*
Přirozený přírůstek	546	- 529	-489	- 124	8	67
Migrační přírůstek	- 299	- 328	-733	- 1 200	- 988	- 791
Celkový přírůstek	247	- 857	-1 222	- 1 324	- 980	- 724

* nový okres Ostrava

Graf č. 1: Populační vývoj v Ostravě od roku 1990 (absolutní hodnoty)

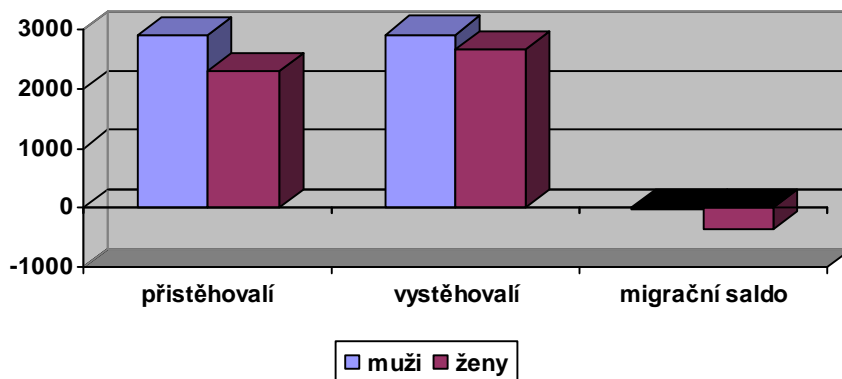
Rok 1990 byl předposledním rokem, kdy v Ostravě existoval ještě celkový přírůstek obyvatel. Od roku 1992 začalo obyvatel v Ostravě ubývat a tento úbytek se postupně zvětšoval (s drobnými výkyvy v letech 1994, 1997 a 1999). V roce 2004 dosáhl maxima (-1686 obyvatel) a poslední tři roky se už zmenšuje. Obyvatel Ostravy tedy od roku 1992 nepřetržitě ubývá. Tento úbytek způsobuje především pasivní migrační saldo, které svého vrcholu dosáhlo rovněž v roce 2004 (-1342 obyvatel) a poslední tři roky dosahuje postupně menších záporných hodnot.

Přirozený úbytek, který v Ostravě začal platit od roku 1994 se změnil v přirozený přírůstek až v roce 2006. Tento přírůstek je ovšem velice malý a ani v roce 2007 se nijak podstatně nezvětšil (o 59 obyvatel).

K 31. 12. 2007 měla Ostrava 308 374 obyvatel. V roce 1990 to bylo 331 466 – což je v současné době úbytek celkem 23 092 obyvatel. Částečnou odpověď na to, proč se Ostrava

v posledních letech „vylidňuje“, nám může poskytnout podrobnější analýza migračního salda, kterou na příkladu z roku 2007 názorně ukazuje následující graf.

Graf č. 2: Migrační saldo okresu Ostrava v roce 2007 dle pohlaví

Z uvedeného grafu jasně vyplývá, že rozdíl mezi přistěhovalými a vystěhovalými je mnohem větší u žen než u mužů. Jedním z důvodů, proč ženy opouštějí okres Ostravu více než muži může být to, že při zakládání rodiny preferují pro výchovu svých dětí čistější prostředí a volí tedy po sňatku stěhování za mimoostravským partnerem. Dalším důvodem může být hledání lukrativnějších pracovních příležitostí, především u mladých žen s vyšší kvalifikací.

Porodnost je v Ostravě průměrná a nijak významně se na ní neprojevuje populační boom posledních let. V roce 2007 se narodilo o 421 dětí více než v roce předcházejícím, kdy se ale narodilo oproti roku 1995 naopak o 160 dětí méně.

Počet **potratů** dlouhodobě klesá a to i přes to, že v roce 2007* jich bylo o 169 více než v roce 2006.

Úmrtnost je v Ostravě ve sledovaném období poměrně konstantní s lehce klesající tendencí (maximum v roce 1990 – 3970 osob, minimum v roce 2006 – 3233 osob). Statisticky prokazatelnější klesající tendenci má úmrtnost v Ostravě ve věkové kategorii nad 65 let, což je typickým znakem stárnutí populace.

Kojenecká úmrtnost jednoznačně klesá. V roce 2007* je v porovnání s rokem 1990 sedmkrát nižší.

Obec Ostrava měla v roce 2007 hustotu zalidnění 1 439,5 obyvatel / km². Je to po Praze druhá nejvyšší hustota obyvatelstva v rámci ČR. Je samozřejmé, že vysoká koncentrace obyvatel určitého územního celku přináší i vyšší koncentraci sociálních problémů.

* nový okres Ostrava

2. Změny ve věkové struktuře obyvatel ČR

Změny ve věkové struktuře obyvatel Ostravy jsou samozřejmě určovány do značné míry změnami ve věkové struktuře celé České republiky.

Změny věkové struktury ČR v devadesátých letech 20. století a v prvním desetiletí 21. století jsou podmíněné především předchozím vývojem porodnosti a úmrtnosti.

Silná generace 70. let zaujímá v tomto sledovaném období výsadní postavení. Jsou to vlastně děti rodičů, kteří patřili k natalitní vlně po 2. světové válce (v roce 1946 se živě

narodilo 210,5 tisíc a v roce 1947 – 206,7 tisíc dětí). Tito lidé (narození po 2. světové válce) tvoří dnes druhou nejpočetnější generaci šedesátníků.

Natalitní vlnu po druhé světové válce však neovlivnil pouze samotný konec války, ale především také natalitní vlna s vysokým počtem narozených dětí po 1. světové válce (nejvíce 257,3 tisíc živě narozených dětí v roce 1921 a až do roku 1930 vždy nad 200 tisíc živě narozených dětí každý rok), která se právě po konci 2. světové války dostává do plodných let.

Právě tato generace sekundárně ovlivnila počet narozených v 70. letech a terciálně se promítá v současné době. (Dnes je to už odcházející generace lidí starších 85 let)

Nejsilnější současná generace je tedy generací třicátníků (v roce 1974 se živě narodilo 194,2 tisíc dětí a v roce 1975 191,8 tisíc dětí)

Natalitní vliv současné nejsilnější generace 70. let se však neprojevil v druhé polovině 90. let, jak se původně očekávalo, ale projevuje se až nyní, především poslední 3 až 4 roky (v roce 2005 se živě narodilo 102,2 tisíc dětí, v roce 2006 105,8 tisíc dětí a v roce 2007 dokonce 114,6 tisíc dětí)

Ve sledovaném období populace ČR celkově zestárla. Proces stárnutí způsobuje především postupný pokles úmrtnosti, prodlužování střední délky života a nízká porodnost. (v roce 2007 vzrostla naděje na dožití už na 73,7 let u mužů a 79,9 roku u žen)

Za celé sledované období postupně klesal podíl dětské složky obyvatelstva, až ji v roce 2007 poprvé převýšil podíl obyvatel starších 65 let.

Jen nepatrně se do věkové struktury obyvatel ČR promítlo působení migrace. I když imigrace se v devadesátých letech zvýšila, počet a věk cizinců (v roce 2007 tvořili cizinci 3,8 % obyvatel ČR) věkovou strukturu obyvatel ČR zatím podstatně neovlivnil.

2.1. Konkrétní změny věkové struktury obyvatel Ostravy od roku 1990

Změny ve věkové struktuře obyvatel Ostravy jsou za sledované období podobné jako změny ve věkové struktuře obyvatel ČR.

Také v Ostravě se projevuje dominantní vliv silné generace 70. let – v současné době nejpočetnější věkové skupiny. (v roce 1974 se v Ostravě živě narodilo 5 654 dětí a v roce 1975 5 594 dětí)

Natalitní vliv generace 70. let, který se projevuje až v současné době, není v Ostravě tak výrazný, jako v celorepublikovém měřítku. (v roce 2005 vykazuje Ostrava 3 269 živě narozených dětí, v roce 2006 dokonce o 28 méně, tedy 3 241 živě narozených dětí a v roce 2007 3 431 živě narozených dětí)

Populační stárnutí se za sledované období projevuje v Ostravě ještě markantněji než v celkové populaci ČR díky nižší úmrtnosti, vyšší potratovosti a v posledním roce i díky nižší porodnosti.

Rovněž podíl dětské složky po celé sledované období v Ostravě klesal. V roce 1990 tvořili obyvatelé Ostravy ve věku 0 až 14 let 21,1 % ostravské populace, v roce 1995 18,3 %, v roce 2000 16,3 % a v roce 2005 14,6 % populace Ostravy.

Věkovou strukturu Ostravy však na rozdíl od věkové struktury ČR negativně ovlivnila také migrace. Od roku 1990 do roku 2007 (včetně) odešlo z Ostravy 76 724 původních obyvatel. Za stejnou dobu se jich do Ostravy přistěhovalo pouze 65 076. Od roku 1990 tedy pouze stěhování ubylo v Ostravě 11 648 obyvatel. A protože z Ostravy odcházejí lidé především mladí (převážně ženy), je také negativní migrační saldo jednou z příčin stárnutí ostravské populace.

3. Předpokládaný vývoj struktury obyvatel v Ostravě do roku 2050

- podle střední varianty vývoje

Struktura vývoje obyvatel Ostravy do značné míry kopíruje strukturu vývoje obyvatel ČR.

Tabulka č. 2: Prognóza věkového složení obyvatel Ostravy podle pětiletých věkových skupin do roku 2050 – střední varianta

	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
0 až 4	14401	14047	13426	12551	11900	11808	11874	11706	11289
5 až 9	13938	14387	14033	13413	12538	11888	11796	11862	11694
10 až 14	13242	13929	14377	14024	13404	12530	11881	11789	11855
15 až 19	17067	13350	14037	14485	14133	13515	12642	11994	11902
20 až 24	19720	17427	13721	14407	14856	14506	13889	13020	12374
25 až 29	21119	20214	17928	14236	14920	15367	15019	14405	13539
30 až 34	25983	21539	20639	18362	14683	15366	15813	15466	14855
35 až 39	26039	26340	21920	21027	18762	15102	15784	16230	15886
40 až 44	20881	26330	26634	22253	21373	19126	15494	16176	16623
45 až 49	20765	21091	26490	26802	22487	21629	19414	15827	16511
50 až 54	20232	20791	21132	26455	26778	22567	21744	19579	16064
55 až 59	22609	19736	20321	20683	25890	26230	22168	21394	19302
60 až 64	21984	21425	18750	19374	19768	24814	25181	21331	20628
65 až 69	16283	20259	19837	17426	18095	18528	23346	23749	20182
70 až 74	11178	14365	17987	17740	15675	16402	16887	21406	21855
75 až 79	9033	9145	11913	15077	15048	13424	14219	14765	18888
80 až 84	6640	6435	6723	8960	11545	11748	10646	11500	12106
85 až 89	3472	3737	3776	4154	5748	7635	8024	7466	8333
90 a více	820	1425	1787	2021	2438	3540	5094	6117	6431
Celkem	305406	305969	305433	303451	300042	295725	290915	285781	280319

Červeně je označena silná generace 70. let.

Uvedená tabulka názorně dokumentuje postupné stárnutí obyvatel Ostravy. Zatímco lidí v nejnižších věkových kategoriích bude pomalu ubývat, počet lidí v nejvyšších věkových kategoriích naopak dramaticky poroste.

3.1. Vývoj počtu občanů Ostravy do roku 2050 v nejdůležitějších skupinách

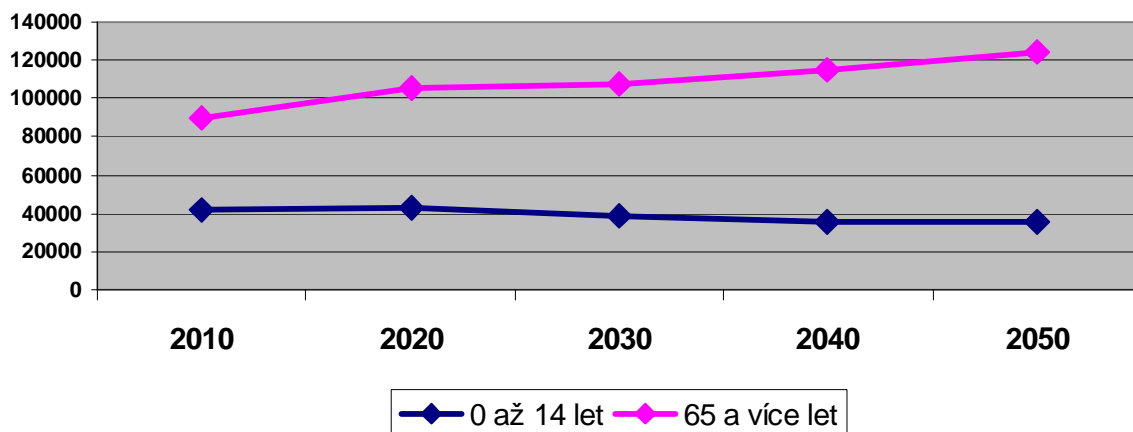
Pro odhad budoucího vývoje počtu a struktury obyvatel Ostravy je nesmírně důležité srovnání počtu lidí v nejmladších a v nejstarších věkových kategoriích. Zjednodušeně řečeno srovnání budoucího počtu dětí a důchodců.

Tabulka č. 3: Četnost obyvatel v Ostravě – širší věkové kategorie

	2010		2020		2030		2040		2050	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
0 až 14	21361	20697	21490	20826	19439	18837	18262	17696	17896	17342
15 až 64	108628	110312	101636	102291	97768	98142	89592	89620	80036	79479
65 a více	19108	28985	26156	36713	29305	40170	34259	44994	39089	49855
Celkem	149097	159994	149282	159830	146512	157149	142113	152310	137021	146676

Jak je z uvedené tabulky patrné, počet dětí by se měl od roku 2020 postupně snižovat a naopak počet důchodců by měl neustále růst. Tato tendence (zvyšující se počet starých lidí) by měla být natolik výrazná, že by měla velmi významně ovlivnit také snižující se počet lidí ve věku 15 až 64 let.

Graf č. 3: Očekávaný vývoj počtu osob ve věku 0 až 14 let a 65 a více let v Ostravě do roku 2050

Uvedený graf názorně dokumentuje tzv. rozevírající se nůžky – postupné zvětšování rozdílu mezi počtem dětí a důchodců.

Změny věkové struktury se projeví v nárůstu četností neproduktivních skupin, přičemž počet dětí do 14 let bude výrazně převyšován počtem obyvatel ve věku 65 let a starších. Podíl osob v produktivním věku bude neustále klesat.

Situace v Ostravě bude ve srovnání s vývojem v ČR problematičtější, a to zvláště tehdy, nepodaří-li se výrazně změnit migrační saldo, které je zatím pro Ostravu stále negativní. Zvláště citelné je opouštění Ostravy mladými ženami, které by jinak mohly ovlivnit nárůst natality.

Převratnější změny v postojích k rodičovství se nedají předpokládat ani u mladé generace lidí v Ostravě (stejně jako v celé ČR), zvláště pak tehdy, nedejde-li k výraznému oživení ekonomiky a její restrukturalizaci tak, aby mladí lidé našli pracovní uplatnění a naplnění svých profesních ambicí v Ostravě a blízkém okolí. Samozřejmě, že pracovní uplatnění mladých lidí a dostatek bytů pro mladé rodiny nejsou jedinými podmínkami pro nárůst natality (o jejíž multifaktoriální podmíněnosti se hovoří v předcházející kapitole), nicméně, jsou to podmínky základní.

Silná generace 70. let bude do roku 2050 stejně jako v ČR nejvýraznější věkovou skupinou obyvatel Ostravy a bude tedy ovlivňovat věkové složení obyvatelstva. Tento fakt se projeví v postupném stárnutí obyvatel, v růstu průměrného věku.

Velmi početnou skupinou obyvatel Ostravy budou stejně jako v ČR kolem roku 2030 a 2040 šedesátiletí až sedmdesátiletí občané.

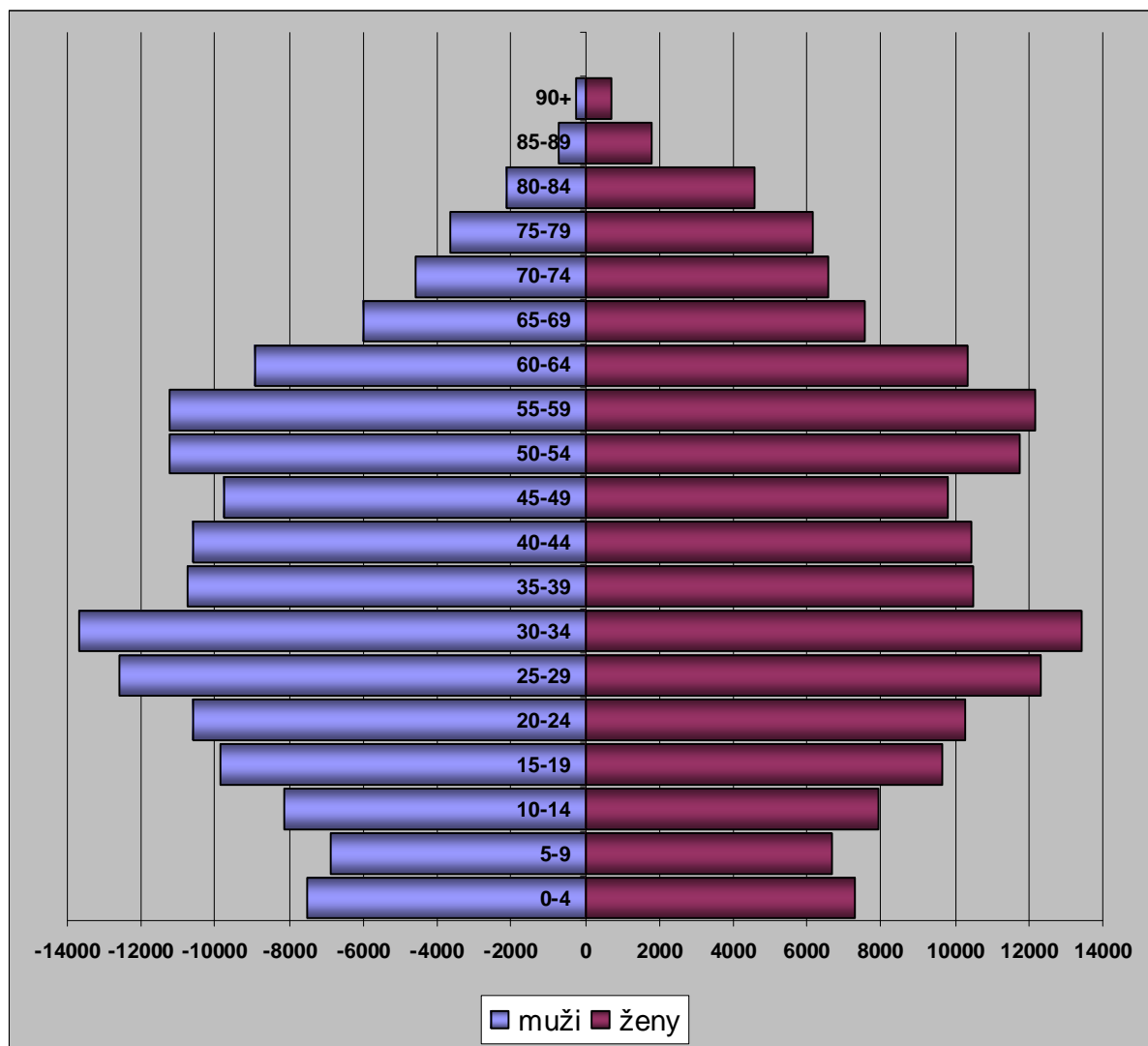
V období po roce 2040 populační stárnutí obyvatel Ostravy vyvrcholí.

3.2. Dílčí závěry vyplývající ze srovnání vývoje obyvatel Ostravy v průběhu let 2010 – 2050

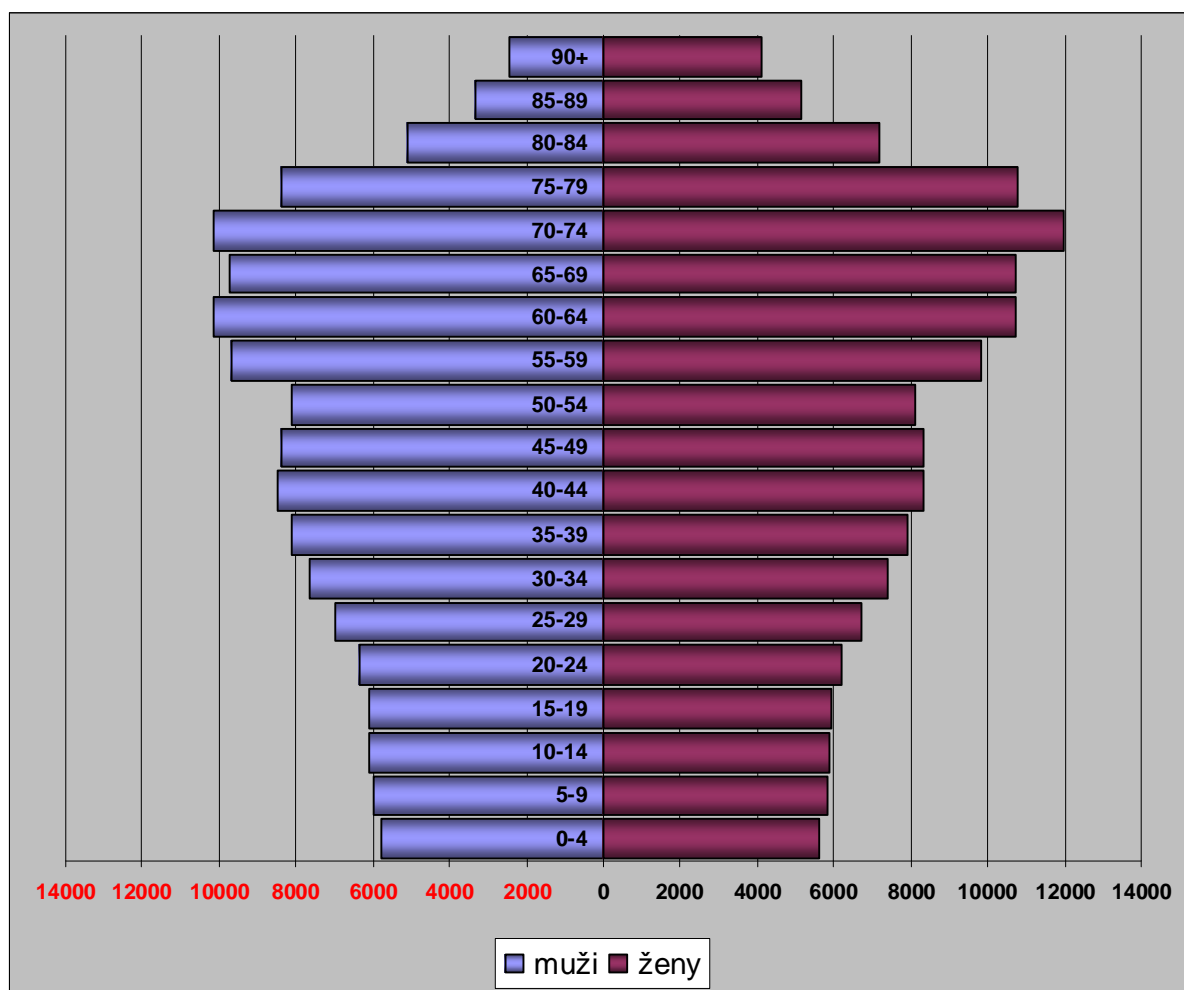
- **Současné dvě nejpočetnější věkové kategorie (30 až 34 let a 35 až 39 let) zůstanou v produktivním věku přibližně do roku 2040.** Poté se situace velmi dramaticky změní a nedojde-li do té doby k podstatným a převratným změnám pozitivních hodnot migračního salda, bude v Ostravě citelný nedostatek osob v produktivním věku.
- **Děti silných ročníků žen ze 70. let nebudou mít podstatný vliv na zvýšení porodnosti v Ostravě.**
- **Podíl lidí ve všech postproduktivních kategoriích vůči ostatní populaci v Ostravě bude během celého sledovaného období neustále stoupat.** Je to způsobeno přirozeným rolováním věkové kategorie početné poválečné generace a od roku 2040 také nejpočetnější generace 70. let. K tomu bude přispívat také předpokládaná snižující se mortalita a prodlužující se naděje na dožití.
- Problémem, který může být v budoucnu v Ostravě velmi vážný, je **snižující se počet mladých lidí**, a to nikoliv pouze díky nízké porodnosti, ale také díky migraci těchto lidí (především mladých žen), kteří Ostravu opouštějí.

Příloha

Graf č. 4: Strom života: Rozložení věkové struktury obyvatel Ostravy v kategoriích po pěti letech v r. 2006

Graf č. 5: Strom života: Rozložení věkové struktury obyvatel Ostravy v kategoriích po pěti letech v r. 2050

Kontaktní adresa

PhDr. Oldřich Solanský
 VŠB – TU Ostrava
 Dr. Malého 17/2076
 Moravská Ostrava
 701 00
 Email: o.solansky@email.cz
 Tel. č.: 608 624 016